

President Päts peideti Buraševosse rahvusvahelise skandaali kartuses

Teiste kõrval viivad aegajalt Konstantin Pätsi hauale küünlaid kaks kunagist KGB ohvitseri.

Üks presidendi põrmu leidja Kaliningradi lähedalt Buraševo kalmistult annab vabal ajal eesti keele tunde. Teine tegeleb äriaga. Üks on julgeoleku erualampolkovnik Valdur Timusk. Teine, sama ametkonna erumajor, kannab nime Henn Latt.

Kolmas üritusse kaasatu, Edgar Spriit, suri augustis 1993. Nagu Timusk ütleb, oli tema "dublant". "Andsin talle kogu info edasi, et kui minuga peaks midagi juhtuma..." Sõitu Buraševosse Spriit kaasa ei teinud.

Ainus infokandja pidi igavesti vaikima

Timusk: "Meie tegevus ei taotlenud Pätsi puhul mingeid poliitilisi eesmärke. Matusepaiga otsimine kestis viis aastat. Kriiputan alla, et tol ajal levinud arhivides andmeid Pätsi matusepaiga kohta, olid valed.

Loogiliselt tuleb leidsime inimese, kes oli Eestist ärasaatmisega seotud. See mees oli tervishoiuametnikuna andnud allkirju, et vaibik selle igavest ajast igavesti. Ja nüüd tuli temalt salajast info saama keegi endine julgeolekuohvitser, kes pidanud hoopis valvama, et ta allkirjaga kinnitatud lubadusi ei murraks. See inimene teadis mind nägupidu kui julgeolekuohvitseri.

Lõpuks, ühel õhtul, vahetult enne väljasõitu Kalininiisse, külastasin ma seda ametnikku tema korteris, ja pärast kolmveerandtunnist keelimitist ütles ta, kuhu Päts oli viidud."

Timusk: "Päts saadeti Buraševosse põhjusel, et üks Jämejala hambatohter sai presidendil sealviibimise teada. Kuidagi jõudis kumu infolekest keskkomiteesse, ja et jutud olid liikuma hakanud, kardeti rahvusvahelise üldsuse korraldatavat skandaali. Festisse saamine kuulutati sel põhjusel NSV Liidu siseminis-

Täna on president Konstantin Pätsi sünnipäev. Saatuse irooniana leidsid tema esimese matusepaiga endised KGB ohvitserid, Presidendi põrmu sängitamisele Metsakalmistule (fotol) neid ei kutsutud.

1993. a välja antud dokumentide kogumikust, kirjutas julgeoleku peaarst Jaan Bremsile ette, et kedagi ei tohi haigea kohtuma lubada. Samuti pidi tehtama nimekirja Pätsi teenindavast medpersonalist ja pandama akendele läbipaismatuid kardinaid. 28. detsembril 1954 saadeti Päts Jämejalast ära. Aut.)

Eesti tervishoiuministeriümile, kes ärasaatmise täide viis, ei saa reisi korraldamise kohta midagi ette heita. ZIMI pagasirumi laoti isegi liivakotte, et auto vähem pöruataks ja haige teekond kergem oleks. Presidendiga sõitis kaasa arst. See juuditar on juba kahjaks surmud.

Latt: "Pätsi elu ja kinnipidamist korraldas Stalini surma järel NSV Liidu tervishoiuministeriüm 4. valitsus. See hooldis ses ka näiteks poliitbüroo liikmete ja teiste tippkommunistide tervise eest."

(Jämejala haiglasse toodi Päts 18. detsembril 1954 Kaasani vaimuhaiglast. Uus haige pügutati 1. osakonna alumisele korrusele. Nagu nähtub Teaduste Akadeemia ajatolo instituudi

1993. a välja antud dokumentide kogumikust, kirjutas julgeoleku peaarst Jaan Bremsile ette, et kedagi ei tohi haigea kohtuma lubada. Samuti pidi tehtama nimekirja Pätsi teenindavast medpersonalist ja pandama akendele läbipaismatuid kardinaid. 28. detsembril 1954 saadeti Päts Jämejalast ära. Aut.)

Timusk: "Saanud info kätte, asusimegi Kalinini poole teele.

Kalinini ei saanud me algul mingit otsa kätte. Aga meid aitad siis puhas riigipiiritus, suitsukandjad ja muud toiduained, millest tegime pakikesi. Defitsiidil aeg — kõik selline kraam oli väga hinnas."

Latt: "Me esitlesime end igal pool eruohtviteridena. Ehkki võis muidugi välja paista, nagu politseinike puhulgi, millise ametkonnaga me seotud olime. Meil oli kaasas ka partei ajaloo

instituudi direktor Kaubi allkirjaga paber, et palun osutada kaasabi eesti riigitegelaste viimsete puhkepaikade leidmises.

Saime jutule Buraševo psühhiaatriahaigla peaarsti asetäitjaga, tema kutsus arhiivari, et vaadaku, kas on alles Pätsi toimik.

Lõpuks mammi tuli, toimik käes. Ega toimikut meile esialgu muidugi kätte ei antud. Vaatasime ainult, kuidas pearsti asetäitja seda lehitses. Seal selgus matmispaik. Nüüd peaks toimik olema Eesti riigiarhiivis."

Timusk: "Buraševo vaimuhaigla kalmistul asi õnnestus — käisime uurimas eeldatavat matusepaika, eraldasime kohä, kus võis olla haud, 50 ruutmeetri raadiuses. Täpse koha leidmine seisis ees.

Mingit tähist haul ei olnud. Pätsi kõrvalvele oli maetud keegi polkovnik. Tekkis idee sõita

Feodossiasse, selle kadunukese sugulaste juurde, et kas nad mäletavad midagi hauatähiseid. Feodossias elasid polkovniku õed.

Leidmises oli abiks presidendil viimane raviarst. Tänu temale maeti Päts inimväärselt, kirstus ja ülikonda rietatult."

Kalinini tunti huvi ametivendade vastu

Latt: "Buraševost tagasiteel olime väga heas tujus. Olime unustanud koju fotoaparadi. Meid aitas keegi volgasakslane, kohalik fotograaf. Samuti aitas meid kohaliku spordikooli direktor, kes võttis kogu selle paiga videolindile. Hiljem, kui abi eest raha pakkusin, solvusid nad väga."

Timusk: "Tagasiteel tuli meie vastu kohaliku julgeoleku ja

millista operatiivgrupp. Mina sõitsin kolisevas takso ees. Henn tuli Moskviitsiga järgi. Kartsiime, et kaotame videokasseti. Mingit riiklikku kuritegu polnud me toime pannud. Taksojuht ütles seltsimeestele, et oleme Moskva telegrupp. Siis nad lasid meid läbi.

Meie toad hotellis otsiti samuti läbi. Kassetti hoidsime administraatori seifis. Tema oli usaldusväärne inimene.

Juba meie sinnajõudmise ajal helistas keegi Kalinini julgeolekusse, ja meil oli vahepeal "saba" taga."

Latt: "Enne kojujõudmist helistasime Kalinini kirjanik Teet Kallasele, et ta aitaks Eesti ajakirjandusse panna teate presidendil viimaste aastate saatuse ja matusepaiga leidmise kohta.

Jah, aga Kallas küsis, et Henn, kas sa oled purjus, see ei saa olla tõsi. Siis helistas Kallas Edasisse, mille peatoimetaja jättis esiküljele augu ja täitis selle enne trükkiminekut viimasel hetkel teatega Pätsi viimaste aastate saatuse selgumises.

Timusk: "Mitmed minu endised kolleegid käisid kaebamas Sovetskaja Estonias ja partei keskkomitees. Mõni pöördus mu endise juhtkonna poole, et nad mul selle ürituse ära keelaksid. Aga tolleaegne julgeolekukomitee esimees Kortelainen ei näinud mu tegevuses midagi riigivastast.

Üks kaebajaist oli koguni mu sõber, alampolkovnik. Aga ma ei kannata peale viha."

Latt: "Otsisime ka Pätside perekonnarelikviat, kuldkeela. Buraševosse see polnud jõudnud. Saime teada, et see oli läinud ühte ametkonda."

Timusk: "Ütleme otse, et ütlemlnõukogu presiidiumisse."

Latt: "Aga lõpmatuseni ei saa asju ajada ühiskondlikult ja materiaalselt toetuseta."

Timusk: "Laidoner vist ei jõuagi kodumulla. Kuigi seda oleks täiesti võimalik korraldada."